MARS *et* HISTORIA

18e Jaargang nummer 2 - maart/april 1984

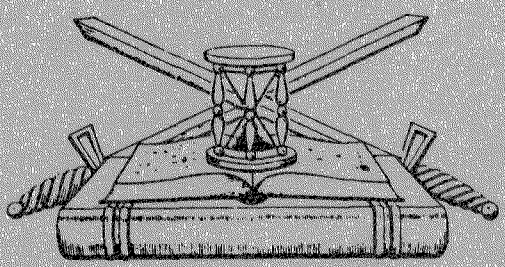

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: C.A. Heshusius, **Vice-Voorzitter:** H. Muller, **1e Secretaris:** M.H.G. Coolen, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, B.W. Hopperus Buma, F.J. van Lier, C.B. Nicolas, H. Ringoir.
Adviseur: mr. Ch.L.M. Schaepman.
ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Van Alkemadelaan 350, Flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage, tel.: 070-248495. **1e Secretaris:** Fluitekamp 71, 3828 WG Hoogland, 033-804025. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. *f* **35,00**, te storten op rek. no. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.
SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE: J. van den Berg, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS, KL' olv H. Ringoir, Poolshof 6, 2241 BA Wassenaar 01751-16421.
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588.
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr, Mgr. van Steelaan 232, 2273 EW Voorburg 070-865372.
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992,
B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084.
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563,
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566.
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012.
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568.
(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN' (Overzee) olv A.F. Lancker, Secanets 39, Setla Correos Vergel (Alicante) Spanje
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman. Ds. van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-946539.
(10) 'NAPOLEONTICA' olv prof. dr. H.P.L. Harms Vogts, Denenburg 145, 2591 AC 's-Gravenhage
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden 071-220545.
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331.
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg 02942-1470.
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045.
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv H. Ringoir, zie (1)
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983.
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391.
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324,
W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659.
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283,
P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332.
(20) 'KNIL' olv W.R. van der Weide, Groningensingel 531, 6835 EV Arnhem 085-217555.
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A.C. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222.
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815,
drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624.
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037.

Studieafdelingen waarvoor het correspondentschap (nog) vacant is:

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda. Losse nummers, inclusief portokosten *f* 5,-, over te maken aan de penningmeester.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade.
H. Ringoir: Een ringkraag van Ramillies.
J. Albarda: Militaire Gedenktekens (16).
A.F. Coenraad: Mariniersmuseum.
Mr. R.A. Schimmel: Internationale verenigingen op het gebied van de militaire muziek.
J. van der Burg: De uniformen van de Koninklijke Luchtmacht.
J. Zijderveld: De doelmatige uitrusting.
H. Ringoir: Boekbespreking.
D-day.
Programma excursie naar Historische Verzameling Artillerie te Oldebroek en Historische Verzameling van het Infanterieschietkamp te Harskamp op zaterdag 26 mei 1984.

VAN DE REDACTIE:

Naast de vaste rubriek Militariade heeft de redactie o.a. nog in portefeuille:
De Legendarische Zesveld, door H. Ringoir.
Het Berezinalied, door H. Ringoir,
De geschiedenis van de Jeep, door M.C. van der Hoog.
Een 17e eeuws vaandeldoek van de West-Indische Compagnie, door Kl. Sierksma.
Traditie en Museum Regiment Van Heutz.

★

Bij de voorplaat: Op maandag 26 november 1928 werd door twee Fokker-C IV vliegtuigen, de 551 en 558, *getracht met behulp van 'manches', een verbinding tot stand te brengen tussen het* bij Zandvoort in nood verkerende Italiaanse stoomschip 'Salento' en de kust. De eerste poging, gedaan door de 558, bemand door kapitein-vlieger Van Weerden Poelman en luitenant-vlieger Dorst mislukte, doordat de kabel van de 'manche' te kort was. De tweede poging, gedaan door sergeant-vlieger Bosch en sergeant-majoor Hoek met de 551 lukte wel, maar de bemanning van de 'Salento' bleek niet meer in staat zich langs deze lijn in veiligheid te brengen. Deze reddingspoging was de eerste in Nederland waarbij gebruik werd gemaakt van vliegtuigen. Op de foto, de 551 gereed voor vertrek. Achter de staart, op de grond, ligt de 'manche'.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, met U en voor U verzameld door F.J. van Lier, Kromwater 56, 2715 AL Zoetermeer.

1. Het jaar is reeds een heel stuk gevorderd, als U deze aflevering van ons lijfblad ontvangt. Misschien is de lente al een eind op streek gekomen en krijgt ook U de kriebels om weer op het vacantiepad te gaan. De zomer komt immers nabij! En daarmee de stille tijd voor onze hobby's. Of toch niet?
   Ook tijdens Uw zomerverlof is er overal wel een militair-historisch graantje mee te pikken, 'n museum, 'n kasteel, 'n versterkte stad, 'n historisch slagveld of zo maar een parade van het plaatselijke garnizoen (niet in Nederland natuurlijk, want daar is de krijgsmacht al zo vermaatschappelijkt, dat ze zich amper buiten de kazerne mag vertonen). In ieder geval veel geluk met de voorbereidingen op Uw vacantie en mocht U iets bijzonders hebben ontdekt, laat het mij dan na afloop eens weten. Het adres staat boven deze rubriek.

2. Voor drie zeer gewaardeerde leden van onze vereniging begon het jaar heel goed. Op 25 januari mocht de heer H. Meijer mede namens de heren C.P. Mulder en B.W. Wagenaar aan Z.K.H. Prins Bernhard, onze beschermheer, het eerste exemplaar aanbieden van het door hen gezamenlijk geschreven boek *'Orders and Decorations of the Netherlands'*.
   Omdat ons mede-bestuurslid, de heer Ringoir, mij toezegde een recensie van het boek te zullen verzorgen, wil ik op deze plaats volstaan met enige zakelijke gegevens.
   Het boek is in het Engels geschreven, doch alle benamingen, opschriften en ondertitels zijn tevens in het Nederlands gegeven. De uitgave is mogelijk gemaakt dankzij de financiële hulp en technische begeleiding van Rank Xerox Manufacturing (Nederland) B.V. te Venray. Het verscheen in een oplage van 1000 exemplaren, bevat 224 pagina's, waarvan 16 in kleur en enige honderden illustraties. Zolang de voorraad strekt, is het boek uitsluitend te bestellen door overmaking van *f* 57,50 plus *f* 8,- verzendkosten op postgiro 1674834 ten name van H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray. Rest mij nog te vermelden, dat de auteurs op meerdere plaatsen onze vereniging hebben genoemd, waardoor - ook internationaal - de aandacht op *'Mars et Historia'* wordt gevestigd. Wij zijn hen daarvoor zeker dank verschuldigd.

3. Naar aanleiding van bericht nr. 5 in het vorige nummer over de oprichting van een tinnen figuren-museum in de Kruittoren te Zutphen, kan ik aanvullend nog mededelen, dat deze expositie is ondergebracht in de Stichting *'Kruit en lood'*. U kunt donateur van die stichting worden door *f* 25,- te storten op rekening 44.99.31.153 bij de Amro-bank te Zutphen onder vermelding: *'Stichting Kruit en lood'*. Als donateur heeft U altijd gratis toegang tot de expositie, die per 15 maart 1984 de poorten heeft geopend.

4. Ons lid, mr. J.H. Carstens, zond mij een merkwaardig bericht over *'Teupken in het Japans'*, dat als volgt luidt:
   Het bekende werk van J.W.F. TEUPEN: Beschrijving hoedanig de Koninklijke Nederlandse Troepen gekleed, geuniformeerd en bewapend zijn (Den Haag, Gebrs. van Cleef, 1823) is gecopieerd in het Japans!
   Dit bleek mij op een tentoonstelling over de Nederlands-Japanse betrekkingen in het rijksmuseum voor volkenkunde te Leiden. Men ziet een horizontale rol-

prent, waarop de afbeeldingen van het boek van Teupken in verkleinde vorm zijn nageschilderd, voorzien van Japanse toelichtingen. De uitgave is van 1858 te EDO (TOKYO).

5. De heer Kadijk uit Breda meldde, dat hij vele uniformprenten van J. Hoynck van Papendrecht en van Duitse uniformschilders had aangetroffen bij antiquariaat Jan Thyssen, Kerkstraat 183 te Amsterdam. Dus, wanneer U eens in Mokum bent, weet U weer een adresje om Uw hobby-centjes kwijt te raken!

6. De Stichting Maatschappij en Krijgsmacht organiseert een tweedaags congres over het thema *'Tussen Crisis en Oorlog'*, Krijgsmacht en Defensie in de Jaren '30. Plaats: Nieuwe Kerk aan het Spui te 's Gravenhage. Data: 10 en 11 mei 1984. 10 mei, aanvang 09.45 uur, einde 17.00 uur. Onderwerpen en sprekers:
   (1) In de schaduw van de oorlog: de internationale vervlechting van crisis en krijgsmacht. (prof.dr. H.W. von der Dunk, tevens voorzitter van deze eerste dag).
   (2) De onvoorbereide generatie: jeugdbeweging tussen twee wereldoorlogen. (prof.dr. J.S. van Hessen).
   (3) Kerk, coalitie en krijgsmacht: de opvattingen binnen de katholieke en protestantse zuil inzake het defensieprobleem (drs. J.A.M.M. Janssen).
   (4) Liberalen, Vrijzinnig-Democraten en hun opvattingen over het defensievraagstuk. (H.J.L. Vonhoff).

   11 mei, aanvang 10.00 uur, einde 17.00 uur. Onderwerpen en sprekers:
   (5) De Krijgsmacht als Cassandra: toekomstverwachtingen van Nederlandse militairen. (prof.dr. G. Teitler).
   (6) Met toestemming van de Opperbevelhebber: van *'Mobilisatieclubs'* tot *'Algemeene Vereeniging van Gemobiliseerden.'* (drs. J.W.M. Schulten).
   (7) Eer en erewoord: de houding van Nederlandse militairen na de nederlaag. (drs. Ph.M. Bosscher).
   (8) Crisis, krijgsmacht en oorlog opnieuw beschouwd: een terugblik vanuit de jaren '80. (prof.dr. J.C.H. Blom, tevens voorzitter tweede dag).

   Belangstellenden wordt verzocht zich voor deelneming op te geven door middel van overschrijving van *f* 60,- voor beide dagen of *f* 30,- indien men slechts één dag wenst deel te nemen. Overmaking op gironummer 47 95 13 van Stichting Maatschappij en Krijgsmacht, Bachmanstraat 1, 2596 JA 's-Gravenhage. Tel. 070-46 12 59. Vermelden *'deelneming 10, 11 of 10 en 11 mei.'* In het bedrag is tevens de lunch begrepen.

7. Van dr. C.M. Schulten ontving ik een uitvoerig bericht van de *'Gesellschaft für militärhistorische Studienreisen'* (GMS) te Zürich (Schweiz), Postfach 8037.
   Doel van de vereniging is:
   - het organiseren en begeleiden van militair-historische studiereizen en daardoor:
     - verdieping van tactische en strategische kennis;
     - bevordering van de interesse in de krijgsgeschiedenis;
     - studie van specifieke thema's;
     - bevordering van de verdedigingswil.

   Het bestuur bestaat uit wetenschapsmensen en beroepsofficieren, terwijl het wetenschappelijk curatorium uit Zwitsers, Duitsers, Oostenrijkers en Italianen bestaat met klinkende namen (o.a. Dr. Freiherr Ch. von Allmayer-Beck, de directeur van het Heeresgeschichtliche Museum in Wenen).
   Men kan lid van GMS worden voor Fr. 40,- per jaar en krijgt dan korting op de te organizeren reizen. Om een voorbeeld van de voor 1984 geplande reizen te noemen vermeld ik: *'40 Jaar geallieerde invasie in Normandië'* van 28 mei t/m 2 juni 1984, onder leiding van Dr. R. Beck. Prijs per persoon Fr. 1275,-.

8. Eind april verschijnt bij Chromos Service, 5, Rue du Coq Héron, 750001 Paris,

France, een wel zeer fraai boek onder de titel *'L'armée Allemande en 1914'*, samengesteld door Didier Lainé.
Het boek bevat een compleet overzicht van de uniformering anno 1914 van de Duitse officieren. In feite is het een beeldlexicon, speciaal bedoeld voor verzamelaars. De tekst is in drie talen (Frans, Duits en Engels). Het boek telt 300 bladzijden op formaat 210 x 297 mm, ingebonden, met honderden tekeningen en 20 kleurenplaten met 80 prachtige foto's van uniformdelen. De prijs bedraagt bij bestelling vóór 1 mei FF 490,-.

9. Een van onze zeer actieve leden, de heer C.P. Coenders, heeft een uitgeverij onder de naam *'Brabantia Nostra'*, gevestigd aan de Vogelenzanglaan 3, 4855 EL Breda (tel. 076-651837). Ik zou dat niet noemen, als er niet een speciale reden voor is! En die reden is, dat de heer Coenders bijna aan de lopende band uitgaven verzorgt, die van belang zijn voor onze leden. Zo verschijnt als sinds jaar en dag de serie *'Breda en omgeving in de Tweede Wereldoorlog'*. Deze serie boekwerkjes, in prijs variërend van *f* 4,95 tot *f* 9,90, behandelt niet alleen de stad Breda, maar er verschenen ook delen als *'Moerdijk mei 1940'*, *'De bevrijding van Goirle, 27 oktober 1944'* en er zitten ook deeltjes tussen met nog bredere strekking, zoals *'KNIL-herinneringen'* van de Bredanaar Henk de Wit. 'n Wat vreemde vogel is ook *'Bredase vrijwillige burgerwacht'*. Nu is in deze reeks de uitgave aan bod van het *'Oorlogsdagboek van prof. J.W.N. Le Heux'*, lopend van 1 januari 1941 tot 31 december 1945, waarop U kunt intekenen voor *f* 32,50 per 4 deeltjes (totaal wordt ongeveer 20 deeltjes). Bent U geïnteresseerd in de uitgaven van *'Brabantia Nostra'*, pleeg dan een telefoontje met de heer Coenders en hij zal U zeker informeren over de hierboven genoemde uitgaven en nog vele andere boeken van zijn uitgeverij.

10. Tot slot wil ik U wijzen op een interessant en goed verzorgd tijdschrift, dat mij zo nu en dan wordt toegezonden, namelijk het blad *'Armées d'aujourd'hui'*, 'n uitgave van de voorlichtingsdienst van de Franse strijdkrachten, 19, Boulevard Latour-Maubourg, 75326 Paris, France. Het is een veelzijdig blad in kleurendruk, waarin iedere maand een speciaal thema centraal staat (dossier du mois) b.v. in mei 1983 *'Esprit de corps et traditions dans l'armée de terre.'*
Daarnaast vele militair-historische artikelen, nieuwe militaire boekaankondigingen, nieuws uit de Franse strijdkrachten etc. etc. Een abonnement kost FF 110,- en is te bestellen bij de Administration, 6, rue St. Charles, 75015 Paris, France, telefoon 577.03.76, giro (CCP) 16-119-79G Paris.

H. RINGOIR

Een ringkraag van Ramillies

De ringkraag

De ringkraag is ontstaan uit de halsberg, het gedeelte van een wapenrusting dat tussen de helm en het borstkuras gedragen werd. Lang geleden droegen de officieren, die meestal van adel waren, harnassen, maar toen de dracht van de vuurwapens toenam, werden die in het gevecht waardeloos en bleven ze alleen in gebruik bij plechtigheden, zoals begrafenissen en op statieportretten. Tot de Franse Revolutie werden portretten geschilderd van militairen in harnas (of delen daarvan), die in werkelijkheid nooit gedragen werden. Pas in de Napoleontische oorlogen werden weer cavalerieregimenten omgevormd tot kurassierregimenten. Maar toen bestond nog steeds de ringkraag, die door officieren (meestal met de sjerp) tijdens de

dienst gedragen werd.
In de meeste legers is de ringkraag in de 19e eeuw verdrongen door vangsnoeren, fouragères, nestels en andere verfraaiïngen, die inmiddels ook alweer verdwenen zijn. Alleen in Zweden worden bij ceremoniële diensten, zoals erewachten, door officieren van leger en vloot nog ringkragen gedragen.
In Nederland is de ringkraag nog steeds in gebruik, al wordt die in de Handleiding Militaire Traditie (punt 6.4.3.) dan ook het metalen onderscheidingsteken van de officier van piket genoemd. Als zodanig is de ringkraag tussen de beide wereldoorlogen weer in gebruik genomen, maar in de tweede helft van de 19e eeuw, toen de ringkraag als diensteken overbodig was beoordeeld en dus maar afgeschaft, werden de ordonnansen van Zijne Majesteit een tijdlang onderscheiden door een ringkraag.

De geschiedenis van de ringkraag

Bij traditiehandhaving bestaat de neiging om een continuïteit te suggereren, ook waar die niet bestaat. Het 2e Garderegiment zu Fuss noemde zich tot 1918 het oudste regiment der Christenheid. The Royal Scots noemen zich nog Pontius Pilate's Bodyguard en houden vol dat hun regiment op wacht gestaan heeft op Golgotha. Op last van keizer Wilhelm II zou eens een regimentsgeschiedenis vernietigd zijn omdat daarin stond dat hun musketiers bij schepping van hemel en aarde hadden staan kijken (dat kon natuurlijk niet, want op werkdagen hoorden ze dienst te doen!).
Iets dergelijks is over ringkragen ook wel (en ten onrechte) beweerd. Vast staat dat in de Kleyne Articulbrief van 1674 twee modellen ringkraag werden voorgeschreven, een grote voor hoofdofficieren en een kleine voor subalterne officieren. Deze moesten zichtbaar gevoerd zijn met fluweel. Blauw voor kolonels en kapiteins, zwart voor luitenant-kolonels en luitenants, wit voor majoors en vaandrigs. (De tweede luitenant bestond toen nog niet en vaandrig was de laagste officiersrang).
Op de ringkraag kwam het wapen voor van het gewest, dat het regiment in betaling had. Bij de Unie van Utrecht was namelijk bepaald

Afb. 1.

dat de Zeven Gewesten volgens een bepaalde verdeelsleutel zouden bijdragen in de kosten van het leger. Ter vereenvoudiging werden de regimenten ongeveer in deze verhouding over de gewesten verdeeld en jaarlijks werd een lijst van egalisatie opgemaakt, die aangaf wat de gewesten verschuldigd waren en wat ze in werkelijkheid betaald hadden. Maar alle officieren kregen hun aanstelling (commissie) van de Raad van State, al was de tekst van die aanstelling aangepast aan het gewest dat hun *'betaalheer'* was. Alle officieren en soldaten zwoeren trouw aan hun betaalheer, zolang die trouw bleef aan de Unie.
Begrijpelijk dat dit alles verdween toen de Bataafse Republiek werd uitgeroepen. Maar op 16 juli 1805 werd de rood-wit-blauwe sjerp, die in 1795 in plaats van de oranjesjerp was ingevoerd, als diensteken vervangen door een zilveren patroontas met bandelier (dus de giberne) voor bereden regimenten en een zilveren ringkraag met het vergulde wapen van de staat voor onbereden regimenten. Bij de inlijving van ons land bij het Franse Keizerrijk werden de Hollandse regimenten Franse regimenten en gingen de officieren der infanterie ringkragen dragen met de adelaar en het regimentsnummer. De Franse infanterieofficieren hebben tot 1883 ringkragen gedragen, waardoor misschien het misverstand is ontstaan dat de *'hausse-col'* van Franse oorsprong was.
In ieder geval werden door de in de jaren

1813 en 1814 opgerichte Nederlandse infanterieonderdelen geen ringkragen gedragen. Wel droegen cavalerieonderdelen de giberne, terwijl ook bij het Belgische Legioen, dat in maart 1815 bij de Koninklijke Landmacht werd ingelijfd, door de officieren ringkragen werden gedragen.
Pas op 20 maart 1841 werd een zilveren ringkraag met het koninklijke wapen ingevoerd voor ordonnans officieren van Zijne Majesteit, die op 22 mei 1858 weer verviel toen de ordonnans officieren een huzaren-uniform kregen. Hoewel de tijd tussen de twee wereldoorlogen nu niet bepaald uitblonk door de invoering van mooie uniformen, mag het een goede zaak genoemd worden, dat voor de officier van piket niet één of andere armband met letters werd bedacht, maar de ringkraag.

Een echte ringkraag

Nu door het koninklijk besluit van 12 maart 1977, nr. 101, weer verband is gelegd tussen de regimenten van het Koninkrijk Holland en de huidige regimenten, is de ringkraag ook weer een voorwerp geworden, dat door voorgangers van de infanterieregimenten gedragen werd. En het ligt voor de hand één of meer ringkragen in een korpsverzameling op te nemen. Hierbij moet wel de nodige zorgvuldigheid betracht worden. Want ongetwijfeld bevinden zich nog vrij veel ringkragen in particulier bezit, maar die zijn zeker niet allemaal antiek.
Vaandrigs en majoors lieten bij een zilversmid hun ringkraag maken of namen die over van een gepensioneerd officier. Voorgeschreven was, dat het wapen van het gewest erop moest worden aangebracht en meestal werd dit naar de smaak van de ambachtsman uitgevoerd. Eigenlijk kan momenteel een beetje graveur nog een ringkraag maken, die precies aan de beschrijving voldoet. Autenticiteit kan meestal alleen maar aangetoond worden aan de hand van een geschilderd portret van een (of meer) officieren die de ringkraag gedragen hebben.

De ringkraag van kapitein Verborgt

Door de bereidwilligheid van de eigenaar en het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum *'Generaal Hoefer'*, is de auteur van dit artikel in het bezit van een gipsafgietsel van een ringkraag waarvan de ouderdom en herkomst voor 100% vast staan. (Zie afbeelding 1).
De ringkraag is van massief zilver en het wapen van Utrecht is er zeer mooi op gegraveerd met een banderolle waarop het devies van de Verenigde Nederlanden: Concordia Resparvae Crescunt. Dit is precies in overeenstemming met het destijds voorgeschrevene.
Maar daarboven is, zoals blijken zal door tijdgenoten, waarschijnlijk zijn collega's het volgende toegevoegd:
D.Hr.Capt Pieter Verborght Gequést Den 10 Aúgústii Voor Meenen. Obiit. den 15. dito Binnen Cortrijck en den 16. dito 1706. Begraven voor d. 3 Vaandels Vant Regement.
De betekenis is duidelijk: Kapitein Pieter Verborght van het Utrechtse regiment werd op 10 augustus 1706 bij het beleg van Meenen gewond, overleed vijf dagen later te Kortrijk en werd de 16e begraven, waarbij drie vaandels van het regiment achter de lijkbaar volgden.
In de Amsterdamsche Courant van 1706 (geen dagblad) komt een *'Lijst van dooden en gewonden bij het beleg van Meenen van 4 tot 21 augustus 1706'* voor. Er waren toen reeds 451 doden en 1701 gewonden, die met hun rang vermeld worden. Per dag zijn hieruit de volgende verliezen aan kapiteins op te maken:

Van 4 tot 9 augustus 2 gewonden
Van 9 tot 10 augustus 2 gewonden
Van 10 tot 11 augustus geen
Van 11 tot 12 augustus 1 dode
Van 12 tot 13 augustus geen
Van 13 tot 14 augustus 2 gewonden
Van 14 tot 17 augustus geen
Van 17 tot 19 augustus 8 doden en 14 gewonden
Van 19 tot 21 augustus geen

Van 4 tot 21 augustus 9 doden en 20 gewonden.

De verliezen werden dagelijks vóór de middag doorgegeven aan de Brigade-majoor, die ze totaliseerde en doorgaf aan het Hoofdkwartier. Kapitein Verborgt was dan één van

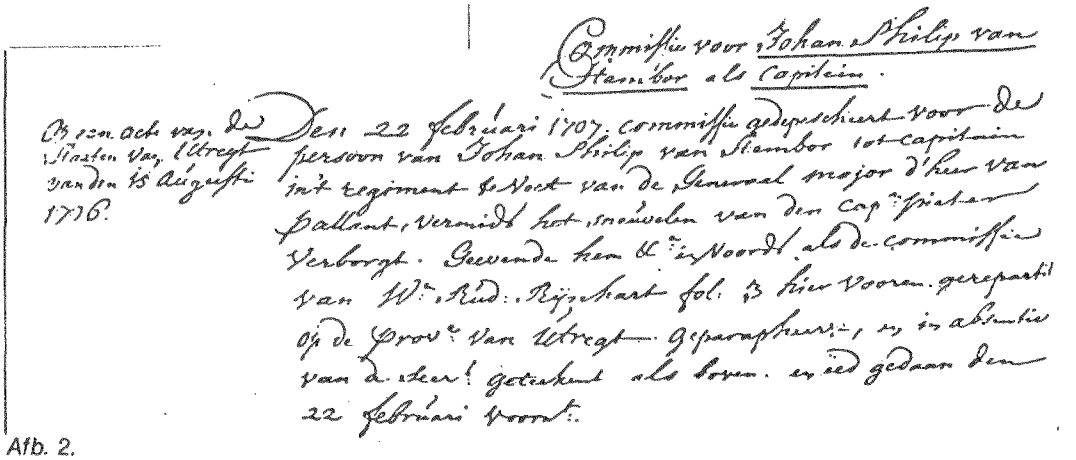

Commissie voor Johan Philip van Stembor als Capitein.

Op een acte van de Staten van Utregt van den 15 Augusti 1706.

Den 22 februari 1707. commissie gedepescheert voor de persoon van Johan Philip van Stembor tot capitein in't regiment te Voet van de Generaal major d'heer van Pallant, vermids het sneuvelen van den Cap.n Pieter Verborgt. Geevende hem &c.a en voords als de commissie van W.m Rud: Rijnhart fol: 3 hier vooren gerepartit op de Prov.e van Utregt geparapheerd, en in absentie van de Secr.t geteekent als boven. en eed gedaan den 22 februari voorn.t

Afb. 2.

de twee kapiteins, die van 9 tot 10 augustus (vóór de middag) gewond raakte.

Maar men moet nooit afgaan op wat één krant schrijft. In de *'Europische Mercurius'* van augustus 1706, bladzijde 140, komt het volgende bericht voor:

'Den 10de speelde men weder uit het geschut, met zulken geweld, dat de Stadts buitenwerken, haast over hoop moesten leggen; dog men trachte de Hooftkerk te spaaren. Nu waren de Loopgraaven tot op twintig passen van de Palissaden gebragt, wanneer die van binnen een uitval deeden, waar in wederzyds al eenig Volk kwam te sneuvelen.'

Volgens de hiervoor geciteerde lijst uit de Amsterdamsche Courant waren er van 9 tot 10 augustus 4 soldaten gedood, 2 kapiteins, 2 sergeanten en 66 soldaten gewond.

Tot nu toe klopt het opschrift op de ringkraag met de persberichten. Maar heette één van de gewonde kapiteins inderdaad Pieter Verborgt? In het zogenaamde Commissieboek noteerde een klerk van de Raad van State dagelijks, welke aanstellingen verzonden waren en of de ontvanger de vereiste eed had afgelegd. Dit was nodig, omdat kapiteins en hogere officieren financiëel aansprakelijk waren voor alles wat hun onderdeel aan geld ontving. De bedoelde eed was dan ook niet de eed van trouw aan de betaalheer, maar een zuiveringseed vóór de aanvaarding van het ambt. In het Commissieboek van de Raad van State, berustend in het Algemeen Rijksarchief onder nummer 1535, komt onder 22 februari 1707 de op afbeelding 2 afgedrukte commissie voor. Wat inhoudt dat op die dag een aanstelling als kapitein werd gezonden aan Johan Philip van Stembor. En wel op een acte van de Staten van Utrecht van 15 augustus 1706, in het Regiment van de Generaal-majoor Van Pallandt, in verband met het sneuvelen van de kapitein Pieter Verborgt. Hij ontving een commissie met dezelfde tekst als de op folio 3 vermelde Willem Rudolf Rijnhard, die ook op Utrecht gerepartieerd was. Dadelijk na de dood van Verborgt heeft Stembor de compagnie dus overgenomen, de Staten van Utrecht hebben dit met terugwerkende kracht in een acte vastgelegd en de Raad van State stuurt een half jaar later de aanstelling. Stembor hoefde voor de eed niet naar Den Haag te komen, maar kon een procureur een schriftelijke machtiging geven om dit voor hem te doen. (Een enkele keer staat onder een commissie *'eed gedaan in persoon'*).

Terugbladerend in het Commissieboek vinden we op 12 maart 1706 de commissie van Pieter Verborgt als kapitein met ingang van 27 mei 1705. En nu klopt het niet helemaal, want Adriaan Anthoni van Vrijbergen kreeg op 27 oktober 1704 al commissie als majoor in het Zeeuwse regiment van Holstein-Beck (zie Het Staatsche Leger, Deel III, Band III, bladzijde 471).

Waarschijnlijk lieten de Staten van Zeeland de ouderdom in rang van Van Vrijbergen als majoor, ingaan op de dag waarop zijn voorganger George de Bije van Albrandsweerd stierf en bleef de majoorsplaats vacant tot Vrijbergen op 27 mei 1705 van het Utrechtse

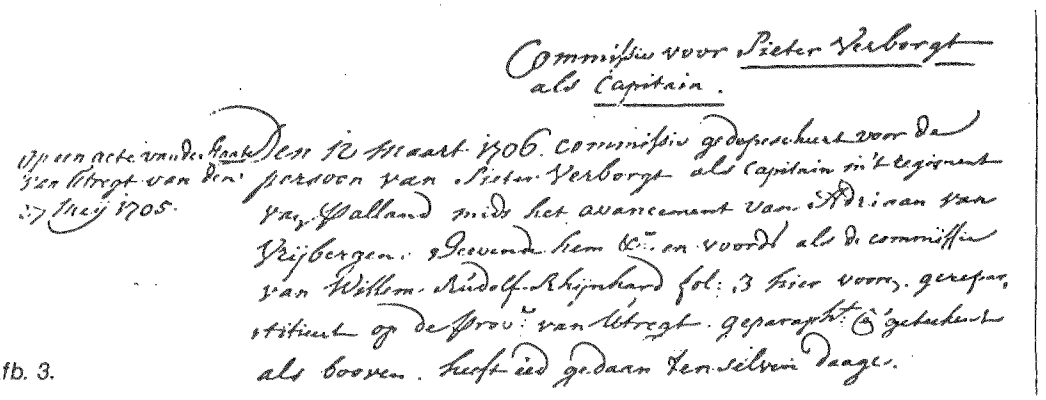

Afb. 3.

regiment overkwam.
In ieder geval was Verborgt al kapitein toen op 23 mei 1706 (Hemelvaartsdag) het Regiment Pallandt deelnam aan de slag bij Ramillies, waar de domestique van de generaal-majoor Pallandt een cavaleriepauk veroverde. Daar er 36 vaandels, 12 standaarden en 7 pauken werden veroverd, die afgebeeld zijn op de bekende plaat van Anna Beek, valt niet uit te maken van welk Frans cavalerieregiment de door Pallandt genomen pauk afkomstig is.

J. ALBARDA, Studieafdeling Militaire gedenktekens en monumenten

MILITAIRE GEDENKTEKENS (16)

Aanvulling: bij nummer 264 vermelden:
Bron: Reitsma blz. 176.

269. **Buweklooster nabij Drogeham**, Generaal Spoorplantsoen. Monument voor vier inwoners van de gemeente Achtkarspelen die tijdens de politionele acties in Indië zijn gesneuveld.
Tekst: *'Ta in tinkstien foar har dy't yn fallen binnen 1946 - 1950*
Lieuwe Wijbenga 25-6-1946 Marinier
Tjitte Bouius 14-8-1947 soldaat
Klaas Vlieg 2-12-1947 soldaat
Klaas Nicolai 22-2-1949 soldaat.
Het monument bestaat uit een stenen zuil, bekroond met een gestyleerde vlam met onder de tekst het wapen van de gemeente Achtkarspelen en er boven het embleem *'Voor Recht en Vrijheid'*.
Ontworpen en gemaakt door Steenhouwerij Klaas de Vries uit Buitenpost.
Onthuld: 8-6-1955.
Bron: Reitsma blz. 248.

270. **Buweklooster**, gemeente Achtkarspelen. Op een driesprong van wegen een gedenkteken voor Generaal Spoor met Friese tekst.
Bron: Kl. Sierksma, Muiderberg.

271. **Delft**, Nieuwe Plantage, gedenkteken Tweede Wereldoorlog. Vrouwenfiguur. Ontwerp: Gradus van Eden. Onthuld 1950.
Bron: *'Oud Wapenbroeders'* van juni 1983.

272. **Dronrijp**, gemeente Menaldumadeel. Aan de voet van de brug over het Van Harinxmakanaal. Monument voor elf op 11-4-1945 gefusilleerde verzetsstrijders. Boven aan de weg een groot kruis, lager elf stenen met hun namen en een langere steen met als tekst:
'Daarom neemt aan de geheele wapenrusting Gods opdat gij kunt wederstaan in den boozen dag, en alles verricht hebbende, staande blijven', Efeziërs 6:13.
Ontwerp: Pruis, Posthuma en Oosten-

burg. Gemaakt door: Steenhouwerij Klaas de Vries uit Buitenpost. Onthuld: 11-4-1949. Opdrachtgevers: Vereniging Friesland 1940-1945.
De elf slachtoffers waren: Johannes Nieuwland, 1-6-1907 - Hendrik Josef Poelstra, 19-2-1916 - Douwe Tuinstra, 9-3-1919 - Egbert Mark Wierda, 26-4-1918 - Klaas Jan Wypcke Wierda, 21-5-1921 - Hyltje Wierda, 3-1-1925 - (voor de Wierda's zie ook Leeuwarden) - Sybrandus van Dam, 18-12-1915 - Heinrich Harder, 13-4-1913 - Dirk de Jong, 27-7-1918 (zie ook Sneek) - Hendrik Jan de Jong, 17-2-1904 - Ruud Kooistra, 4-11-1920.
Bij deze fusillade waren niet elf maar veertien mannen betrokken. Eén van hen was Gerard de Jong, hij werd slechts gewond, maar hield zich dood. Hij overleefde dit. Van de twee anderen was de een een dubbelspion en de tweede een Hollandse deserteur van de Waffen SS.
Wat was er gebeurd?
Op 9-4-1945 had het Hoofdkwartier van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten het bevel uitgegeven: *'Sabotage op weg, rail en water'*. Dit om te voorkomen dat de Duitsers zouden ontkomen. Daartoe werd de spoorlijn Leeuwarden-Franeker en Leeuwarden-Buitenpost uitgeschakeld o.m. door het losschroeven van de rails. Dit had tot gevolg dat op 10 april een Wehrmachts locomotief met zesentwintig wagons ontspoorde. De SD uit Groningen gaf toen het bevel tot deze slachtpartij. Een poging werd nog ondernomen om de gevangenen te ontzetten, maar deze mislukte helaas.
Bron: Reitsma blz. 140.

273. **Dronten,** Vliegersmonument bestaande uit een van de vier propellers van de in de nacht van 11 op 12 juni 1942 neergeschoten Lancaster. Het toestel kwam neer op de plaats waar nu Lelystad ligt. Het toestel werd in 1962 geborgen. De sergeants Pingle en Sparling overleefden deze crash. Zij kwamen in het IJsselmeer terecht - werden opgepikt en krijgsgevangen gemaakt. Na de oorlog keerden zij naar Canada terug. Sergeant Sparling overleed in 1973, sergeant William T. Pingle maakte, daartoe uitgenodigd, de jaarlijkse herdenking op 4 mei in 1980 mee.
Dit monument werd ontworpen door Pieter Jellema in 1965.
Bron: Dagblad Het Vaderland van 15 april 1980 en het NRC Handelsblad van 27 april 1982.

274. **Echtenerbrug,** gem. Lemsterland, straatnaam, Zuster Jacobsstraat.
Genoemd naar Jantje Jacobs. Zij werd op 6-11-1883 te Lemmer geboren. Als gepensioneerde Joodse wijkverpleegster van het Groene Kruis heeft men nog vergeefs getracht haar naar een onderduikadres te laten verhuizen. Zij stierf op 19-11-1942 in het concentratiekamp Auschwitz.
Bron: Reitsma blz. 137.

275. **Ede,** Van Essenkazerne, herinneringsmonumentje bestaande uit een muur met plaquette. Op deze plaquette gekruiste kanonnen met kroon en daaronder:

Aangeboden door reünisten
van het 4e en 8e
Regiment Veldartillerie
hier gelegerd in de jaren
1905 - 1940.

Aangeboden door de heer C. Stoffer, korporaal, lichting 1936. Onthuld door: J. Duindam (1919) en G. van de Top (1908) op 11 juli 1964.
Bron: *'St. Barbara'*, september 1964.

276. **Ede,** P.L. Bergansiuskazerne, logiesgebouw. Gebrandschilderd raam voorstellend de Veldartillerie met zinspreuk: *'WAT DREUNT DAAR OP DE HEIDE? WAT BLINKT DAAR IN HET VERSCHIET?'*, 1910.
Gemaakt door: Joan Colette. Aangeboden door oud leerlingen van de S.R.O.B.A. bij het in gebruik nemen van het logiesgebouw in 1936.
Bron: Mr. J.H. Carstens en de soldatenkrant *'De Wacht'* no. 10 van 20 januari 1940.

277. **Ee,** gem. Oostdongeradeel, straat-

naambordje, Dokter Ruinenstrjitte.
Hij was verzetsleider en commandant N.B.S. in deze gemeente. Hij stierf bij de massa-executie aan de Woudweg in Dokkum, zie monument aldaar.

278. **Eede**, gem. Aardenbrug, monument. Stelt voor een grenspaal met vrouwenfiguur die het Koninklijk Wapen terugbrengt naar Nederland. Dit monument herinnert aan de 13e maart 1945, toen H.M. Koningin Wilhelmina na Haar verblijf in Engeland gedurende W.O. II weer voor het eerst de Vaderlandse bodem betrad. Inscriptie: . . . terug tot Haar volk.
Gemaakt door de Limburgse kunstenaar Peter Roovers. Onthuld door: H.M. Koningin Juliana op 13 maart 1954.
Bron: maandblad *'Vorsten'* van maart 1983.

279. **Eernewoude**, Herv. begraafplaats. Gedenkteken Roel Kiers. Tekst:

Roel Kiers
Geb. 3 nov. 1925
gesneuveld 2 september 1947
in Kampong Sarangan
Begraven te Cheribon

In Indië gesneuveld, ver van huis en haard.
Blijv' de nagedachtenis bij ons bewaard.

Later is hij herbegraven op het Nederlands Ereveld Menteng Pulo te Djakarta. Bron: Reitsma blz. 249.

280. **Egmond**, Prins Hendrik Stichting. Tehuis voor oud-zeelieden. Bij de ingang een vlaggemast met twee oude vuurmonden.

281. **Elburg**, Straat genoemd naar Admiraal Van Kinsbergen. Hij was uit deze plaats afkomstig. In deze straat is gelegen het Instituut Van Kinsbergen, een onderwijsinstelling.
Bron: Reisboek voor Nederland. Uitgave ANWB, 1965.

282. **Emmeloord**, Plein De Deel. Hier is tussen 1957 en 1959 een achtkantige klokke-, uitzicht- en watertoren gebouwd. Architect H. van Gent. Hierbij ligt een groep zwerfkeien, geschonken door de Noorse zustergemeente. Naast deze groep staat een witte sierbank waarop herdacht wordt, dat de jonge ontgonnen polder (deze viel in 1942 droog) tijdens W.O. II *'Nederlands Onderduikers Paradijs'* werd genoemd.
Bron: NRC Handelsblad van 12-7-1983.

283. **Engwierum**, gem. Oostdongeradeel. Herv. kerk, torenmuur. Gedenksteen met tekst:

Rinse Jeh. Wiersma
Berne 2 maart 1921
Fallen 19 febrewaris 1942
yn straat Bandoeng
Klaes H. Aartsma
berne 18 desimber 1926
fallen 28 maert 1949
to Parang (Ynje).

(19 febr. moet zijn 20 febr. en Bandoeng moet zijn Badoeng.)
Wiersma was matroos 1e kl a/b Hr.Ms. Tromp en overleed tijdens een nachtgevecht tegen de Japanners; Aartsma stierf te Porong en werd begraven op het Ereveld Kembang Koening te Soerabaja.
Bron: Reitsma blz. 149.

284. **Ferwerd**, gem. Ferwerderadeel, Vrijhof. Monument voorstellende een krachtige mannenfiguur met schop en geweer. Op het voetstuk een bronzen plaats met de namen: J. Wildeboer, R.H. Kuipers, S.J. Boersma, J. Doornbos, G.W.H. Esselink, K. Westra, J. Andrea, O. Brandsma, A.H. Gerritsen, J. Greidanus, G. Hofman, T. Kalverda. T. Looijenga, F. Sierksma, P.J. Smit, W. Valk, G. Zeemans, J. Wassenaar.
Boven op het voetstuk staat: *'As 't nedich is'*.
Ontworpen en gemaakt door de Utrechtse beeldhouwer J. van Luyn. Onthuld: 4 mei 1956.
Zij waren in de illegaliteit, slachtoffers van de arbeidsinzet, in de L.O. en/of lid van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten.
Bron: Reitsma blz. 69.

285. **Franeker**, muur Geref. kerk aan de Zil-

verstraat, gedenkplaat. Tekst:
Jonge leden der gemeente, die gedurende de donkere periode in ons volksleven van 1940 t/m 1945 tengevolge van de oorlog zijn omgekomen.
Michiel van Bachum (moet zijn Machiel) - Pieter de Boer - Hedzer Jacobi - Anne Dirk Schaafsma - Douwe Zondervan.
Hun doodsoorzaak was achtereenvolgens: door de arbeidsinzet op 2-2-1945 - door de Japanners doodgeschoten op 19-1-1942 toen hij als korporaal der artillerie van het KNIL in Tarakan de olieinstallaties hielp vernietigen - als kok op Hr. Ms. De Ruyter tijdens de slag in de Javazee op 27-2-1942 - als gevolg van arrestatie en vervoer naar Wilhelmshaven, waar hij op 13-3-1945 overleed - gearresteerd als weigeraar voor de arbeidsinzet naar Duitsland overgebracht in kamp Fürstenau. Na de bevrijding van dit kamp liep hij naar een Engels kamp in Lingen waar hij in het St. Bonifatius hospitaal op 19-4-1945 overleed.
Bron: Reitsma blz. 73.

286. **Franeker,** Vijverstraat 1.
De voormalige studentenherberg kreeg van de Harlinger kaperkapitein Jan Alesz de naam *'BOGT FAN GUINEE'*. Hij had aldaar rijkdommen verworven. Johan Maurits van Nassau bracht hem in zijn herberg een bezoek. (Zie ook Mil. Gedenktekens no. 131.)
Bron: Kl. Sierksma, Muiderberg.

287. **Franeker,** Jan Bogstrastraat.
Hier werd in 1955 een esdoorn geplant. Vóór deze boom een zwerfkei met opschrift: *'Na tien jaar bevrijding is deze boom geplant 1955'*. Bron: Reitsma blz. 75.

288. **Franeker,** J.P. van Dijkstraat.
Genoemd naar de landbouwer Jitze Pieter van Dijk, geb. 16-11-1922. Hij was lid van de N.B.S. nam deel aan de bevrijding van Franeker. In een gevecht met de vijand werd hij dodelijk getroffen. Bron: Reitsma blz. 76.

289. **Franeker,** Folkert de Jongstraat.
Hij was districts-operatieleider N.B.S. en met zijn gezin een bolwerk van de illegaliteit. Geb. 16-3-1891. Hij bevrijdde Franeker op 15-4-1945. Hij overleed op 21-1-1966. Zie Dongjum.
Bron: Reitsma blz. 76.

290. **Gauw,** gem. Wymbritseradeel. In de torenmuur van de 15e eeuwse Ned. Herv. kerk gedenksteen, tekst:

1940 - 1945
Willem Boeyenga
Foal yn dit doarp op de
achtste fan Rispmoanne 1944
troch Dútske terreur.
Hij joech sijn libben om
dat fan oaren to rêdden.

Ontwerp: architect A. Goodijk uit Sneek.
Hij was medewerker van de L.O. Bij hem was ook een Joodse vrouw ondergedoken. Zij werden door verraad gearresteerd, waarbij hij ter plaatse werd doodgeschoten. Zijn vrouw overleefde het concentratiekamp.
Bron: Reitsma blz. 224.

291. **Gorinchem,** v.m. Waterpoort.
Op de plaats waar de v.m. Waterpoort zich bevond is op 18 september 1982 een steen ingemetseld, in een daar aanwezige muur. Deze steen is afkomstig van deze poort en heeft als opschrift:
Civitas in qua maxime cives legibus parent et in pace beata et bello invicta est.

Anno domini
MDCXLII

Daaronder bevindt zich een wit bordje met de vertaling:
De stad wier inwoners het meest aan de wetten gehoorzamen is zowel in vredestijd gelukkig als onoverwinnelijk in de oorlog.

1642-1893

292. **Gorinchem,** Revetsteeg, gedenksteen.
Deze steen geeft de plaats aan waar de laatste Heer van Arkel in 1417 sneuvelde toen Jacoba van Beieren deze stad belegerde en innam. Opschrift:
'Doemen schreef den 1 december MCCCCXVI en een; doe bleef den edelen Hooggeboren Willem van Arkel voor dezen steen.'

Bron: eigen waarneming. Het is mij onduidelijk waarom men schrijft in Romeinse cijfers 1416 en er *'en een'* achter zet om er 1417 van te maken. Op het gemeentearchief in Gorinchem wist men dit ook niet.

A.T. COENRAAD

Mariniersmuseum

Reeds in vroegere tijden bestonden er plannen om een historische collectie van het korps mariniers aan te leggen. In februari 1938 werd hiertoe het initiatief genomen door de toenmalige korpschef, kolonel der mariniers C.J.O. Dorren. Tot dan toe bestond de collectie uit een aantal prenten en schilderijen in de hut van de commandant van de Oostpleinkazerne te Rotterdam en in het trappenhuis aldaar en uit het archief van het Saardetachement. Kolonel Dorren verzocht aan de minister van oorlog toestemming om de collectie uit te mogen breiden. Zijn gedachten gingen daarbij uit naar een expositieruimte in de nieuw te bouwen Van Ghentkazerne. Totdat deze kazerne gereed zou zijn, werden de reeds verzamelde herinneringsvoorwerpen opgeslagen in de Oostpleinkazerne.

In 1940, bij het bombardement op Rotterdam, werd deze kazerne echter verwoest en daarbij de gehele historische collectie van het korps mariniers. Alleen het korpsvaandel kon worden gered.
Na de oorlog werd opnieuw begonnen met de aanleg van een collectie. Luitenant-kolonel der mariniers F.L. Diekerhoff had hierin een groot aandeel. Door middel van oproepen in de marinebladen en het contactorgaan van het Contact Oud Mariniers *'Houwe Zo'* werd de collectie langzaam maar zeker weer opgebouwd. Oud mariniers en familieleden van overleden mariniers stonden allerlei artikelen af. Bij het 300-jarig bestaan van het korps mariniers in 1965 werd een grote overzichtstentoonstelling opgezet in het Schielandhuis te Rotterdam, waar het historisch museum zijn onderkomen had. Het gemeentebestuur gaf toen de bereidheid te kennen om de collectie van het korps mariniers ook daar te willen vestigen. Een permanente tentoonstelling was op dat tijdstip echter niet haalbaar, omdat men voornemens was het Schielandhuis te laten restaureren. Hierop werd in de Van Ghentkazerne een ruimte vrij gemaakt, waar de historische collectie werd uitgestald. In eerste instantie diende de tentoonstelling als visuele les in het kader van de algemene militaire vorming van nieuw opgekomen beroepsmariniers. Later werden er ook excursies voor burgergezelschappen gehouden. Al snel bleek dat de locatie in de Van Ghentkazerne zeer moeilijk bereikbaar was voor het publiek.
Bij tentoonstellingen in 1976 en 1978 bleek dat er ruime belangstelling bestond voor de collectie. Dit stimuleerde het korps om voort te gaan met het zoeken naar een centraal gelegen ruimte, die gemakkelijker toegankelijk zou zijn voor het publiek.
In 1980 was het zover. Het korps mariniers kreeg een eigen museum. De toenmalige eigenaar van het Hulstkampgebouw aan de Maaskade te Rotterdam bleek bereid het korps mariniers een ruimte ter beschikking te stellen in dit gebouw, opdat een permanente tentoonstelling kon worden gerealiseerd.
Omdat op 10 mei 1980 een grote herdenkingsplechtigheid zou worden gehouden, waarbij de strijd rond de Maasbruggen een grote rol zou spelen, werd besloten om het museum de dag ervoor - 9 mei 1980 - officiëel te openen.
Om dit te kunnen realiseren werd een waar huzarenstukje volbracht, waarbij op hartverwarmende wijze hulp werd geboden door de leden van het Contact Oud Mariniers, de Rotterdamse burgerij en vele anderen die het museum en het korps mariniers een goed

OPGERICHT 10 DECEMBER 1665

ENTREE

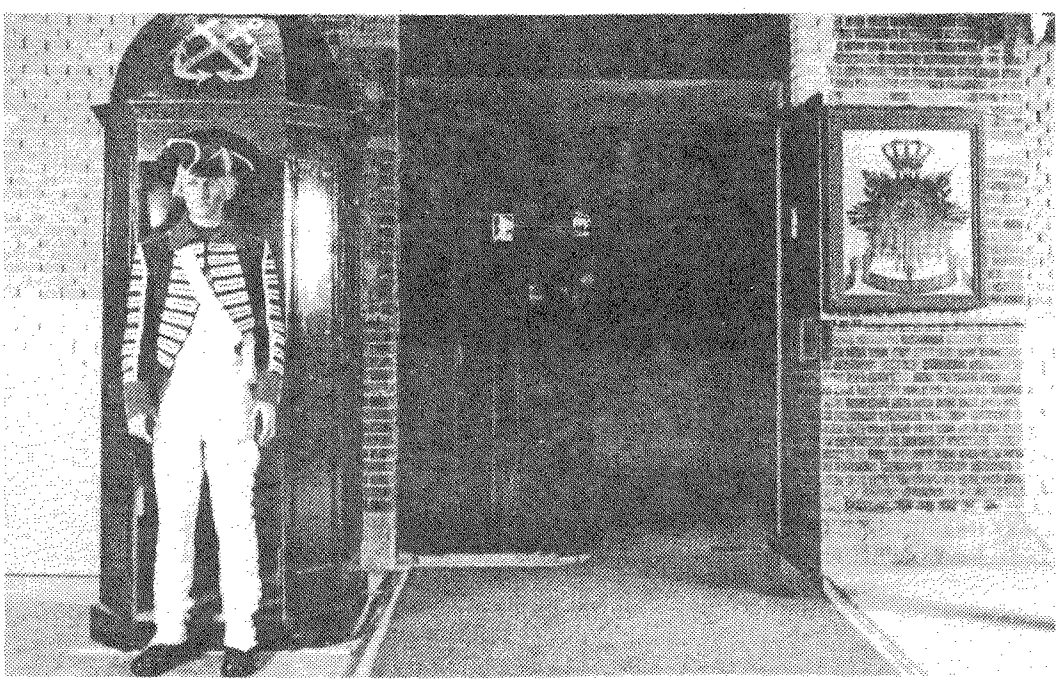

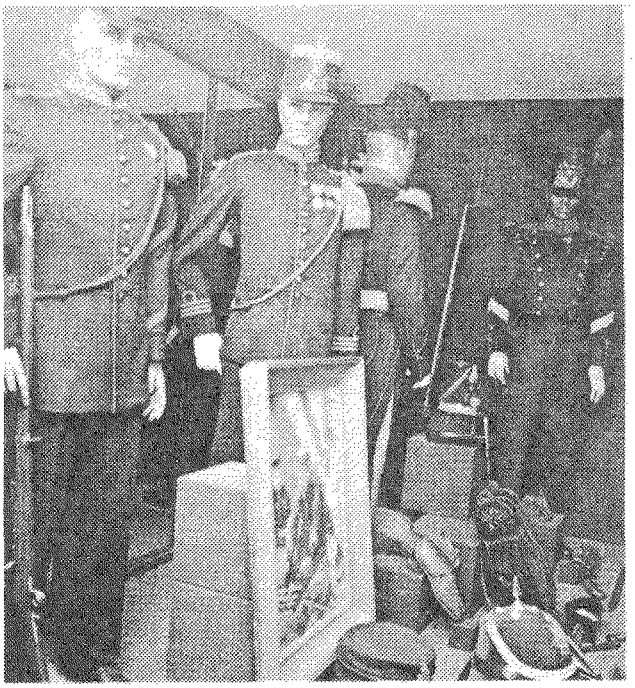

1830-1850

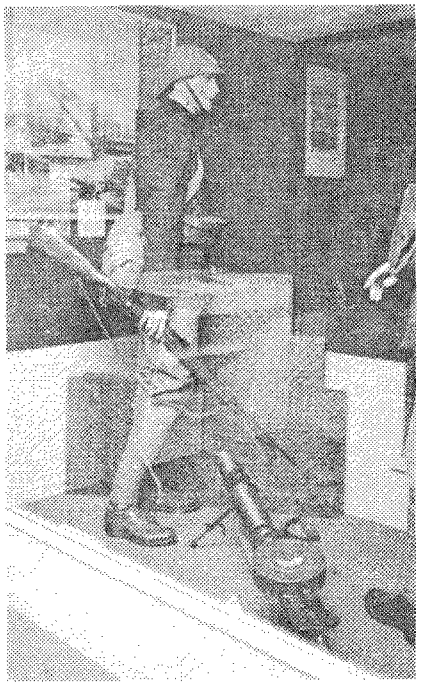

1940

MARINIERSKAPEL

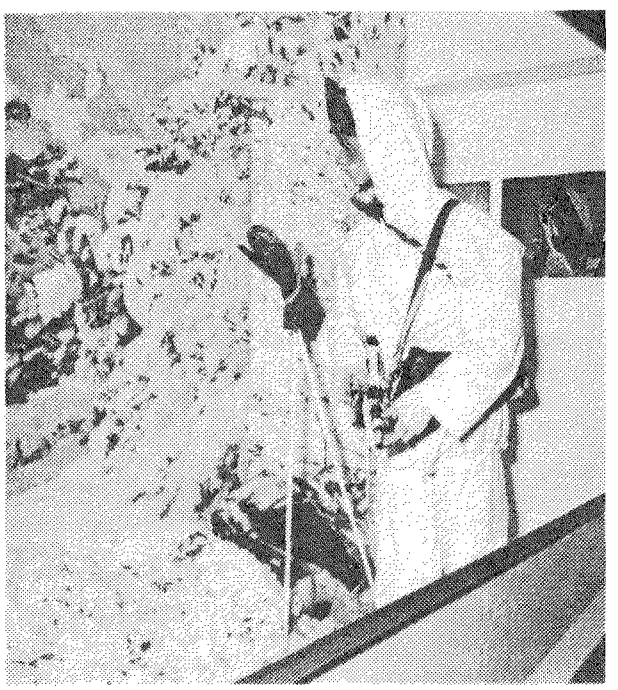

KOUDWEERTRAINING

hart toedragen.
Het marniersmuseum geeft een beeld van de geschiedenis van het korps mariniers vanaf de oprichting in 1665 tot en met de aktiviteiten van de huidige dag. De geschiedenis wordt getoond *'Qua Patet Orbis'* (Zo wijd de wereld strekt) zoals het korpsdevies luidt, aan de hand van schilderijen, prenten, foto's, uniformen, wapens, uitrusting, officiële documenten en levensechte diorama's. Er is een museumwinkel, waar mariniersartikelen gekocht kunnen worden. In de koffie-shop, tevens videozaal, worden oude journaalfilms vertoond. Een invalidenlift is aanwezig.
Visueel-gehandicapten kunnen de rondgang maken met behulp van een bandrecorder, een zg. *'Walkman'*, voorzien van een ingesproken band *'museumrondleiding'*.
Adres: Maaskade 119, 3071 NK Rotterdam.
Telefoon: 010-137505.
Open: dinsdag t/m zaterdag 10-17 uur. Zon- en feestdagen 11-17 uur. 's Maandags gesloten.
Toegangsprijs: volwassenen *f* 2,50. Houders 65+pas/kinderen t/m 14 jaar *f* 1,50. Houders CJP/museumjaarkaart gratis.
Speciaal groepstarief mogelijk.
Bereikbaar vanaf centraal station met bus 49, richting Noordereiland.

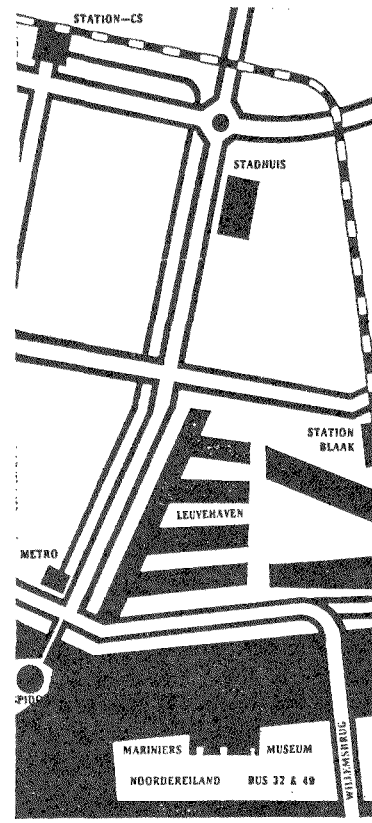

Mr. R.A. SCHIMMEL

Internationale verenigingen op het gebied van de militaire muziek

Omdat er meer verenigingen zijn die zich met de militaire muziek bezig houden, meen ik er goed aan te doen van de verenigingen en hun werkzaamheden die mij bekend zijn, een overzicht te geven.
Allereerst is er de International Military Music Society I.M.M.S., gevestigd in Engeland in het National Army Museum, Royal Hospital Road, Chelsea, London SW3 4HT. Voorzitter is Lieutenant-Colonel Sir Vivian Dunn, vroeger Director of Music bij de Royal Marines. Secretaris is R.H.P. von Motz, 15 Oakdale Avenue, Kenton, Harrow, Middlesex HA3 OUJ. De Society heeft verschillende 'branches' in Canada, in Denemarken, in België en in Nederland. Van de laatste is J.J. Kroes, Seringenlaan 15, 3871 CC Hoevelaken secretaris. De branch heeft ruim 80 leden.
De I.M.M.S. geeft een tijdschrift uit, Band International, dat 3 à 4 maal per jaar verschijnt en per aflevering ongeveer 40 bladzijden heeft met zwart-wit illustraties. Nieuws over de (vnl. Britse) militaire orkesten en uitgekomen platen naast allerhande andere artikelen vormen de inhoud. Er zijn ook

enkele bijeenkomsten per jaar die worden gehouden in het National Army Museum.
De Nederlandse branch komt tenminste tweemaal per jaar bijeen in Utrecht, met een voordracht, ruilbeurs etc., en er worden gezamenlijke excursies gehouden (naar Wembly Military Pageant, de K.M.K., de Marinierskapel). Het lidmaatschap van de I.M.M.S. inclusief de Nederlandse branch (die een eigen informatiebulletin uitgeeft) bedraagt *f* 60,- per jaar. De I.M.M.S. heeft een eigen das.
De Deense branch heeft een orkest samengesteld uit de leden, welk orkest tot heden 3 cassettes met marsen en andere muziek van Deense componisten heeft volgespeeld.
In Duitsland bestaat de Arbeitskreis Militärmusik in der Deutschen Gesellschaft für Heereskunde. In theorie een onderdeel van een veel grotere vereniging, maar in feite een zelfstandige vereniging van zo'n kleine 200 leden geleid door Dr. Ing. H.J. Winter, Fliederstrasse 34, D-5883 Kierspe, Bundesrepublik Deutschland. Het lidmaatschap kost jaarlijks 90,- DM. Niet weinig, maar daar krijgt men dan ook wel wat voor. Naast de mededelingen, aangekondigingen van nieuwe platen en boeken (niet alleen Duits), nieuws en artikelen komen er ook regelmatig afzonderlijke, geïllustreerde opstellen uit over onderwerpen die de militaire muziek betreffen. Voorts is er een platenfonds, dat zich ten doel stelt alle Armeemärsche en Heeresmärsche op de plaat te zetten. Tot nu toe zijn er 6 LP's verschenen; de volgende 2 zijn in de maak. Dan is er nog een afdeling Forschung und Reprint, die oude, niet meer verkrijgbare artikelen over militaire muziek naast nieuwe opstellen uitgeeft, een en ander wel tegen extra betaling. Tenslotte kan men bij de Arbeitskreis ook cassettes met militaire muziek tegen kostprijs bestellen. Meestal zijn deze cassettes vervaardigd ter muzikale illustratie van de artikelen in het tijdschrift. De Arbeitskreis heeft twee bijeenkomsten per jaar. Dit najaar zal dat zijn in Wenen in het Heeresgeschichtliches Museum, waar de Gardemusik Wien en de Militarmusik Burgenland concerten zullen geven voor de leden.
Zweden heeft een eigen vereniging de Militärmusiksamfundet, adres Box 3283, 10365 Stockholm. Het mededelingenblad is in het Zweeds. De vereniging geeft platen uit op het eigen merk Marcia, waarvan tot nu 5 verschenen zijn 4 van het orkest van de leden en een van oude opnamen van de Kungl. Flottans Musikkar, alle uitsluitend marsen.

2596 SW DEN HAAG, De Mildestraat 57

J. van der BURG

De uniformen van de Koninklijke Luchtmacht

De uniformering van onze luchtmacht, die vorig jaar haar 70-jarig bestaan vierde, kan uiteraard geen onderwerp zijn voor een beschouwing over een lange historische ontwikkeling, noch over de voortzetting van zeer oude tradities. Toch zijn er in kort bestek wel een paar opmerkingen over te maken en enkele saillante, zelfs binnen de luchtmacht niet algemeen bekende, feiten te noemen. Dit artikel heeft niet de pretentie een volledige historische studie te zijn.

Luchtvaartafdeling

Sinds haar oprichting in 1913 tot het uitbreken van de oorlog in Nederland in 1940 was de Luchtvaart Afdeling een onderdeel van de Koninklijke Landmacht. Het personeel kwam oorspronkelijk van verschillende wapens en dienstvakken. Werd men bij de Luchtvaart Afdeling geplaatst, dan bleef men zijn oorspronkelijke uniform dragen, waaraan op de kraag het embleem van de Luchtvaart Afdeling werd toegevoegd, dan wel in de plaats kwam van het oude. Dat embleem

was een op een motorblok geplaatste propeller. Zo kunt U in het Militair Luchtvaartmuseum in Soesterberg een rijdende artillerist (Gele Rijder) in vol ornaat zien, compleet met kolbak, dolman, sabel en sabeltas en op de kraag het embleem met motor en propeller. Een nogal zonderlinge combinatie.
In 1938 werd de Luchtvaart Afdeling het Wapen der Militaire Luchtvaart, gevormd door een uit drie luchtvaartregimenten bestaande Luchtvaartbrigade.
In het midden van de dertiger jaren werden de oorspronkelijke uniformen van de diverse wapens en dienstvakken niet meer gedragen, maar vervangen door een zwart (uitgaans-) tenue voor officieren en onderofficieren. Aan de knopen daarvan kon men echter veelal nog zien van welk wapen of dienstvak men afkomstig was.

Engeland

Gedurende de oorlogsjaren opereerde het luchtmachtpersoneel in Engeland in Royal Air Force-verband, en droeg ook het Britse R.A.F.-uniform, compleet met Brits pet-embleem, R.A.F.-knopen enz. Ook de rangonderscheidingen waren Brits, zij onderscheidden zich slechts van hun Britse collega's door de Nederlandse mouwleeuw en het woord *'Netherlands'* langs de schoudernaad.

Luchtstrijdkrachten

In 1946 werd de Britse uitmonstering vervangen door Nederlandse, doch het uniform bleef gelijk aan het Britse. Wij hebben foto's gezien van Nederlandse vliegers met rond de mouw de galons van een Britse captain, maar op de kraag twee sterren, dus 1e luitenant, tegelijk gedragen! Al was men dan in de R.A.F. kapitein, de Nederlandse rang werd daar niet automatisch bij aangepast. In bevrijd Nederland werd de oude situatie in zoverre hersteld, dat de luchtstrijdkrachten, zoals ze nu heten, weer een onderdeel van de landmacht werden. Wel bleef men het blauwgrijze uniform dragen, doch met de mouwleeuw en de rangonderscheidingstekenen als bij de landmacht. Op de veldmuts, die in plaats van de baret werd gedragen, het oude embleem van motor met propeller, nu gevat in een lauwerkrans en onder een vliegende adelaar.

Het blauwgrijs

Omdat de Nederlandse luchtmacht sinds de oorlog het blauwgrijze uniform van de R.A.F. is blijven dragen, zullen wij de oorsprong van die kleur in de historie van de Britse luchtmacht moeten vinden. Welnu, dat blijkt een merkwaardig verhaal te zijn.
Evenals bij ons was het Britse Royal Flying Corps tot aan het einde van de Eerste Wereldoorlog een onderdeel van het leger. Men droeg dan ook, net als bij ons, het uniform van de landmacht. Aan het eind van de Eerste Wereldoorlog werd de Britse luchtmacht een zelfstandig krijgsmachtdeel en heette nu Royal Air Force. Men wilde die zelfstandigheid duidelijk geprofileerd zien en wenste dus ook een uniform, dat duidelijk anders was dan dat van land- en zeemacht. Zoekende naar de vervulling van deze wens, die zeker in die tijd weinig geld mocht kosten, vond men in Engeland grote partijen blauwgrijs laken waarvoor de industrie geen bestemming had.
Tijdens de oorlog had de Russische Keizerlijke legerleiding bij de beroemde Britse lakenindustrie bestellingen daarvoor geplaatst, het was namelijk de kleur van het veldtenue van de Russische infanterie. Ten gevolge van de revolutie in Rusland kon de bestelling echter niet meer worden afgeleverd en bleef de Engelse industrie met de voorraad zitten. Een voor alle partijen mooie oplossing lag voor de hand en sindsdien gaat de Britse luchtmacht, en daardoor ook de onze, gekleed in de uniformkleur van de Tsaristische Russische infanterie.

Koninklijke Luchtmacht

Toen in 1953 ook hier de luchtmacht een zelfstandig krijgsmachtdeel werd, deed zich hetzelfde verschijnsel voor als indertijd in Engeland, men wilde nu ook duidelijk anders zijn. Helaas was dit aanleiding in 1964 de mouwleeuw af te schaffen. Het embleem van motor met propellor werd, als niet meer passend in deze tijd van straalmotoren, eveneens afgeschaft en vervangen door de vliegende adelaar, gelijk aan die van de brevet-

ten, uiteraard onder de koninklijke kroon. Ook de rangonderscheidingstekenen werden veranderd. Voor de officieren nam men in 1955 het Britse systeem over, die dat zelf weer van hun marine hadden gecopiëerd, zij het met weglating van de krul op de bovenste galon. Voor onderofficieren en korporaals werd in 1962 een nieuw systeem geintroduceerd, waarin wij zowel Nederlandse landmacht als Amerikaanse invloeden menen te herkennen.
Tevens werd een nieuw eigen gekleed en ceremoniëel tenue ingevoerd. Dit was de traditionele zwarte jas met staande kraag en zwarte broek, hemelsblauw gebiesd. Op de jas werden grote, bijna Russisch aandoende, epauletten gedragen. Als wapenembleem werd op de kraag gedragen . . . de motor met propeller!
Reeds in 1960 werd dit uniform echter weer afgeschaft. Geklede en ceremoniële tenue zijn nu ook blauwgrijs, zij het met gouden galons. Daarnaast kent men, naar marinevoorbeeld, het avondbaadje, eveneens in de blauwgrijze kleur, tevens werden een eigen ponjaard en voor de commandanten van het ere-squadron, een luchtmachtsabel ingevoerd. Na de vervanging van het petembleem, motor met propeller, door adelaar met kroon, werd het petembleem nog tweemaal gewijzigd. In 1978 werd voor de militairen tot en met subalterne officieren het Luchtmachtembleem in metaal uitgevoerd. De bedoeling was dat dit voor alle rangen zou gelden, maar om onduidelijke redenen is dit nooit doorgegaan. Het metalen embleem heeft slechts een kort leven geleid. Het werd in 1981, maar nu voor alle rangen, vervangen door een geborduurd embleem.
Met ingang van 1 oktober 1983 mag de battledress van het veldtenue gladde stof niet meer worden gedragen. Daarvoor in de plaats is een blauwe trui gekomen (kazerne tenue). Inmiddels is ook het dragen van de platte pet bij het dagelijkse tenue niet meer verplicht.

De Luchtmachtkapel

Een verhaal apart, wat hier toch niet mag ontbreken, is dat van het uniform van de Kapel van de Koninklijke Luchtmacht. Opgericht in 1951 moest voor deze kapel van de toen nog luchtmachtstrijdkrachten een geheel nieuw tenue worden ontworpen. Het werd een opvallend tenue, dat snel een grote bekendheid verkreeg en het beeld van de kapel mede bepaalde.
Dit uniform bestond uit een hemelsblauwe jas met staande kraag en zwarte lange broek, blauw gebiesd. Om nog extra fleur aan dit uniform te geven worden de goudkleurige chevrons van de onderofficieren zeer groot uitgevoerd. Als hoofddeksel werd een op de oude vliegerkap gebaseerde hemelsblauwe kap met zwarte bontranden en staande witte pluim gedragen.
Of men het mooi vond of niet, over smaak valt nu eenmaal niet te twisten, dit uniform is zeer bekend geworden en hoorde bij de kapel. Het was ook, denk aan hoofddeksel en kleur, historisch goed verklaarbaar als luchtmacht-uniform. Helaas heeft men in 1982 gemeend een nieuw tenue te moeten invoeren en het inmiddels zo bekende te moeten afschaffen. Onder het motto: *'wij hebben toch geen tradities'* werd alles wat tot nu toe bestond radicaal aan de kant geveegd. Waarschijnlijk is dat dè manier om ook nooit tradities te krijgen. Trouwens, zijn tradities, net als antiek, aan een bepaalde termijn gebonden om tradities te worden? Of is het misschien de bedoeling de traditie op te bouwen geen tradities te hebben?

De kapel draagt nu een platte pet met luchtmachtembleem, een donkerblauwe blazer en zwarte broek. De ontwerper van dit tenue heeft in elk geval zijn fantasie in toom weten te houden. Op de kraag van die blazer, nota bene, wel weer de aloude motor met propeller! Met name de oranje officierssjerp op die blazer doet zeer vreemd aan, evenals de ponjaard die daar nu bij wordt gedragen. Het roept associaties op met een vlotte sportcombinatie met hoge hoed.
Weliswaar wordt hier bevestigd dat burger- en militaire mode elkaar wederzijds steeds beïnvloeden, maar dit is wel heel erg burger en heel weinig militair. Op de buitenstaander maakt het de indruk dat een costuum met zo min mogelijk militaire kenmerken is gezocht.

Het is toch wel een merkwaardig verschijnsel dat burger muziekkorpsen al het mogelijke doen om een uniform te dragen dat zo militair mogelijk overkomt, terwijl wij hier van een militair korps precies het tegenovergestelde zien.

Het maakt, ongetwijfeld ten onrechte, de indruk dat men zich geneert voor het militair zijn. Wij vinden het jammer, heel erg jammer, en wij zijn blij dat in ons museum het oude tenue in volle glorie nog te zien is.

J. ZIJDERVELD

De doelmatigste uitrusting . . . .

In het derde lustrumnummer van Mars et Historia beschreef de heer Van de Weide het uniform zoals dat werd ingevoerd bij K.B. nr. 21, 1894 voor het O.I.L.
De schrijver memoreerde in dit voor verzamelaars zeer leerzame artikel de vaak niet mis te verstane kritiek op het uniform, zoals dat in het O.I.L. gedragen werd; kritiek die meermalen in de vorm van een artikel geuit werd in het Indische Militair Tijdschrift. Er werden tevens suggesties in gedaan hoe volgens de schrijver een nieuw uniform er uit zou moeten zien. Een treffend voorbeeld hiervan was te lezen in nr. 1 van 1881, gesigneerd met C. (Het signeren met initialen bleek een gangbare procedure te zijn, vermoedelijk om negatieve gevolgen voor de carrière te vermijden.) De titel luidde: *'De doelmatigste uitrusting en bewapening voor de infanterie bij het Indisch Leger'* (Met twee platen). Het stuk werd geschreven met als achtergrond de voorgestelde uniformwijziging, gepubliceerd in het Koloniaal verslag 1880. Tussen deze publikatie en het K.B. lag ±4 jaar, wat schrijver C. deed verzuchten: Dat is nog een geruime tijd, waarvan de leveranciers van het leger nog kunnen profiteren om hunne verschillende voorraden op te maken. Echt Hollandsch. (Waar hebben we in de geschiedenis deze geluiden meer kunnen beluisteren? J.Z.)
Daarna volgde een uitgebreide uiteenzetting over afmetingen, kleuren, stof en zelfs het gewicht dat de fuselier in de oude en nieuwe uitmonstering zou torsen. Na zorgvuldige berekening in kilo's, ponden en zelfs grammen, kwam de schrijver tot de conclusie dat in zijn visie het totale gewicht van de uitmonstering 19,7385 kg zou zijn, 2,231 kg lichter dan de op dat moment gangbare uitmonstering. Nog een citaat van de schrijver: Eene nette kleeding verhoogt den lust tot dienstneming!

Helaas is er voor de schrijver van zijn ideeën weinig terecht gekomen; het uniform zoals het in 1885 ingevoerd werd, heeft weinig overeenkomsten met het ontwerp van C. (zie pl. 1.) En misschien gelukkig maar, wat de kleding betreft. Het ontwerp doet weinig origineel aan; het doet ondergetekende vermoeden dat de ontwerper er een *'dienstreis'* naar Duitsland voor heeft gemaakt. De helmhoed, waarover in 1879 een artikel met twee tekeningen verscheen, (zie pl. 2.) werd voorzien van een vervaarlijke leeuwkop in plaats van een lelijke knop, eventueel *'versierd'* bij groot tenue met een paardenharen staart. Geen *'kaal rijkswapen'* maar de bekende ster met het rijkswapen op de oranje zon. Voorwaar geen slechte keus. Men keerde zo weer terug naar het al eerder gebruikte embleem, zij het iets uitgebreider (zie pl. 3).
Het voorstel om de fuselier een groot tenue plus een marstenue te geven (zie pl. 1, fig. 3.4.) werd teniet gedaan door het tenue een dubbelfunctie te geven: door het simpele opbrengen van drie tressen en het dekken van de helmhoed met de leeuwkop in plaats van de serge dop, was het groot tenue geboren (zie pl. 4). Misschien speelde de door C. gevreesde Hollandse zuinigheid een rol! Het idee van 1881 heeft zo te zien enige weerklank gevonden in de uniformwijziging van 1894, de *'3 tresser'* werd een *'5 tresser'*, de leeuwkop had al in 1891 het veld moeten

Pl. 4.

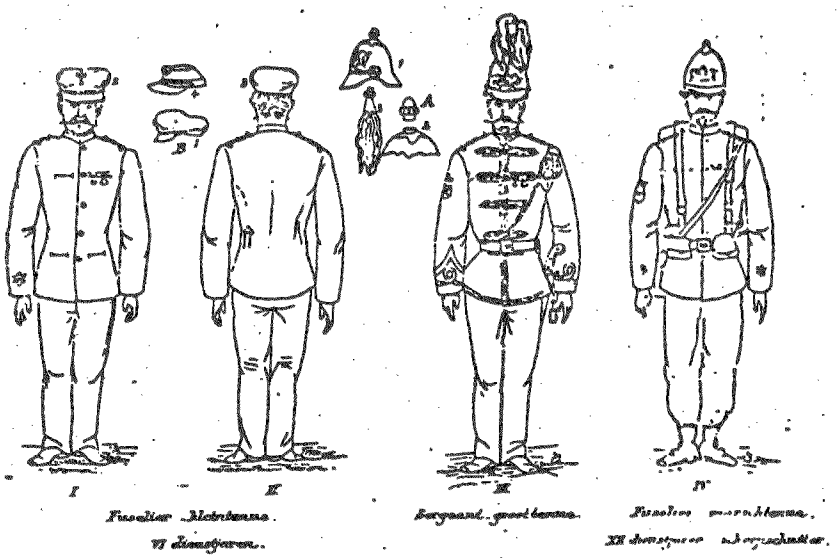

Pl. 1.

Pl. 2.

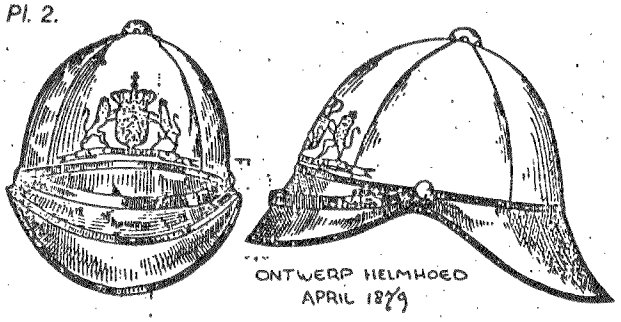

Pl. 3.

Sjako 1853-1867

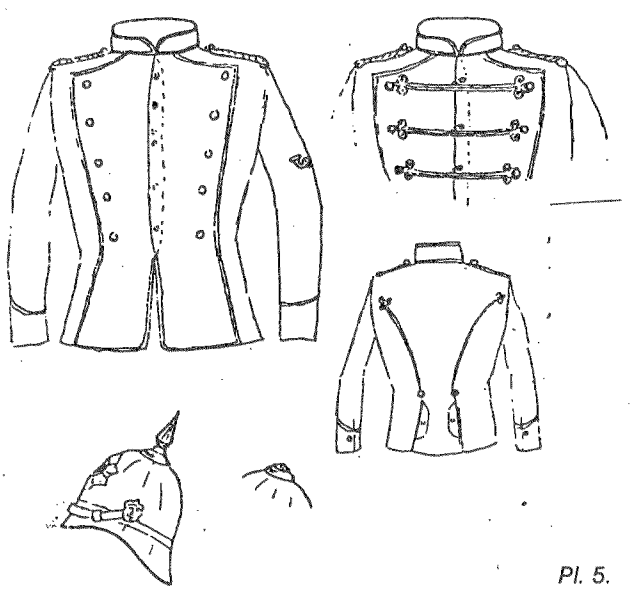

Pl. 5.

ruimen voor een sierlijke punt in groot tenue en in klein tenue gedekt met een koperen ster en dop (zie pl. 5).
Ook van de ontwerpen voor de mouwen is niets terug te vinden (zie pl. 6). De sterren in goud op respectievelijk lichtgroen en lichtblauw voor trouwe dienst kwamen niet in de plaats van de door C. lelijk gevonden gele c.q. gouden termstreep.
De scherpschutter kreeg twee koperen hoorntjes op zijn kraag; het distinctief voor meester en provot op de wapenen *'als prikkel voor den militair tot het beoefenen van de tegenwoordig bij het Indisch Leger zeer in verval zijnde schermkunst'* werd het later bekende meester op alle wapens en meester op een wapen.
De latere uniformwijzigingen zijn door de heer Van de Weide beschreven. Dit artikel leek mij een zinnige aanvulling daarop.

Pl. 6.

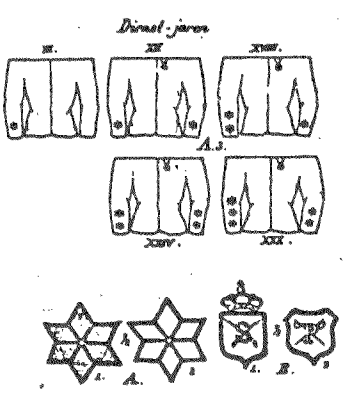

BOEKBESPREKING

Orders and Decorations of the Netherlands - door H.G. Meijer, C.P. Mulder en B.W. Wagenaar, met een voorwoord van Z.K.H. Prins Bernhard.

Als drie leden van onze vereniging een boek schrijven en onze beschermheer in een persoonlijke brief zich zeer lovend over dit boek uitlaat, is het wel erg moeilijk om hierover objectief te schrijven. Temeer omdat de naam van onze vereniging in het boek niet onvermeld blijft.

Ik heb het oordeel gevraagd van iemand, die ouder is dan ik en die de schrijvers niet kent. Hij wist ook niet dat Prins Bernhard beschermheer van onze vereniging is en wist nauwelijks van het bestaan van onze vereniging af.

Om de volgende redenen vond hij het boek zeer geslaagd:

1. het is geschreven in de Engelse taal, waardoor het voor een enorm aantal belangstellenden toegankelijk is. Bovendien is de opleiding van één van de auteurs voldoende waarborg voor de kwaliteit van het Engels. (Wij, Nederlanders, zijn er terecht trots op, dat we ons aardig in vreemde talen kunnen uitdrukken, maar leesbaar in een vreemde taal schrijven is niet voor ieder weggelegd.)
2. het boek is schitterend uitgevoerd. De talrijke kleurenplaten en de ontelbare foto's zijn werkelijk uitmuntend. Rank Manufacturing (Nederland) B.V. te Venray had eigenlijk best wat opvallender vermeld mogen worden.
3. het boek is wat de Duitsers noemen *'gründlich'*, zowel in de breedte als in de diepte. Het behandelt niet alleen de Souvereine Orde van Malta en de Herinneringsmedaille Fort Honswijk 1915 met practisch alles wat daar tussen zit, maar geeft allerlei bijzonderheden over het ontstaan en de ontwikkeling van alle ridderorden en onderscheidingen. Bovendien noemt het de vreemde vorsten die in de Nederlandse Orden werden opgenomen, de firma's die eretekenen hebben vervaardigd en bevat het een uitgebreide literatuurlijst. Zakenregisters in de Engelse en Nederlandse taal maken het voor ieder die iets weten wil over Nederlandse Ridderorden en Onderscheidingen tot een standaardwerk. Het zal heel lang duren, voordat er behoefte bestaat aan een ander boek over dit onderwerp.

Persoonlijk zou ik hieraan nog willen toevoegen, dat mijns inziens de schrijvers wel talrijke bronnen geraadpleegd hebben, maar toch heel duidelijk eigen meningen naar voren gebracht hebben. Zoals in Chapter 19 - Wearing Orders and Decorations: Past and Present, waarin zij duidelijk aantonen dat het dragen van onderscheidingen in onbruik dreigt te geraken, doordat ze alleen gedragen mogen worden bij rokkostuums, die 90% van alle ridders nooit draagt. (Buitenlanders dragen linten van grootkruizen op ieder colbertkostuum.) De enige uitzondering vormt het Verzetsherdenkingskruis, dat in het Zuiden van ons land op Bevrijdingsdag en bij de begrafenis van een verzetsman gedragen wordt.

Hopelijk is het verschijnen van dit boek voor de Regering een aansporing om de gelegenheden en de tenuen waarbij onderscheidingen gedragen mogen worden wat *'eigentijdser'* te regelen.

Op bladzij 153 rekenen de schrijvers ook af met de fabel dat het dragen van onderscheidingen *'op het lint'* een Nederlandse traditie zou zijn en niet een uit Duitsland overgewaaide mode.

Samenvattend kan gezegd worden, dat dit boek voor 100% voldoet aan het doel van de schrijvers, dat het voor ieder die iets weet, of weten wil, van Nederlandse onderscheidingen onontbeerlijk is, en dat wij als leden van

de vereniging met de lange naam, er van harte trots op mogen zijn, als Mars et Historia (Nederlandse Vereniging ter Beoefening van de Militaire Historie) door de schrijvers genoemd te worden.

H. Ringoir

D-day

Op zaterdag 19 mei a.s. organiseren de Société en Boutique de la Grande Armée, alsmede de stichting 'TTR' weer een D-dutch wargame demonstration and military modelling-day in de 'GOUDEN WIEKEN, Scheveningseweg 236, Den Haag van 10.00 tot 18.00 uur.

Wat wordt er allemaal gedaan?

Landelijke bijeenkomst TTR, Competitie beschilderde miniatures 'Het Nationaal figuren concours', Het tentoonstellen van beschilder-

10.00 uur verzamelen in het **Protestants** Militair Tehuis, Graaf Reinoldweg 4, 't Harde (vanaf station NS 't Harde de Eperweg volgen, voorbij kruising met spoorlijn eerste weg rechts - circa vijf minuten gaans te voet vanaf station). Aldaar gelegenheid tot het nuttigen van een kopje koffie.
10.30 uur verplaatsen naar het nabijgelegen museum van de Artillerie op 'de Knobbel' en rondleiding aldaar.
12.00 uur einde rondleiding en verplaatsing naar het **Protestants** Militair Tehuis, Otterloseweg 12 A te Harskamp.
12.30 - 13.30 uur lunch in het PMT te Harskamp.
14.00 uur aanvang rondleiding in het nabijgelegen museum van het Infanterieschietkamp.
± 16.00 uur einde van de excursie. Terugreis met openbaar vervoer dmv streekbus naar station NS te Ede.

De kosten voor het bezoek aan beide musea inclusief de kosten voor de lunch bedragen *f* 15,-.

In verband met de voorbereidingen verzoek ik U zo spoedig mogelijk het aanmeldingsformulier te zenden aan de penningmeester, de heer J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Was-

Een onthullend relaas over de voorgeschiedenis en de strijd van het KNIL tegen het oorlogszuchtige Japan, dat op lafhartige wijze het welvarende Nederlands-Indië overrompelde, leegplunderde en beestachtig te keer ging. Verteld door mensen die er bij waren.

Groot formaat 21 x 30 cm, 182 pagina's met ruim 200 foto's en tekeningen, betr. het KNIL. Prijs *f* 39,75 (excl. verzendkosten).

Bestellen per briefkaart / verkrijgbaar bij:
Stabelan, Halleyweg 16, 3318 CM Dordrecht (078-170409)
Moesson, Pr. Mauritsln. 36, 2582 LS Den Haag (070-545500)
Bronbeek, Velperweg 147, 6824 MB Arnhem (085-641538)
F. Jansen, B. Huguerstr. 253, 1064 CH A'dam (020-134915)

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

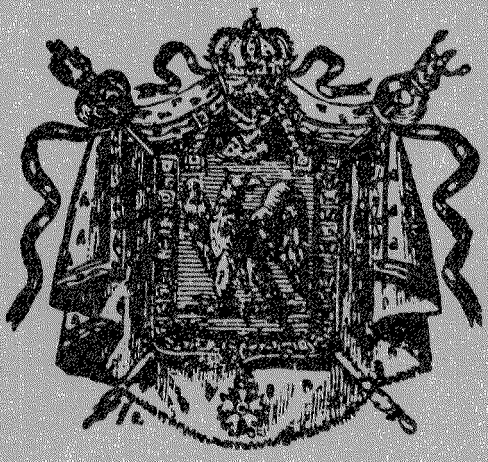

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN
Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

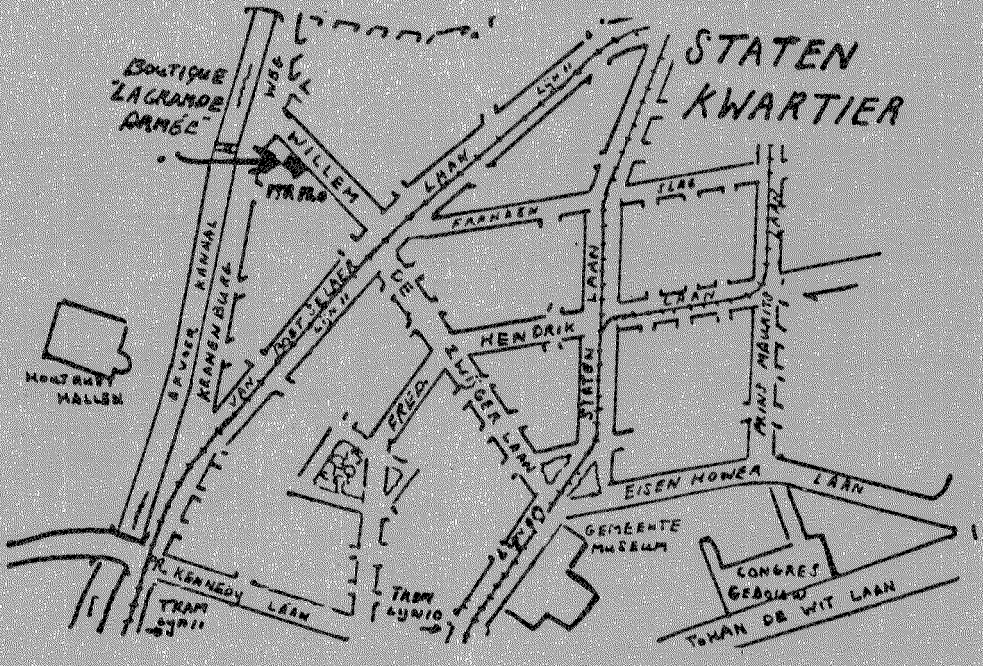

Uitgebreide catalogus en twee halfjaarlijkse aanvullingen verkrijgbaar, door storting van *f* 9,75 onder vermelding 'Catalogus' op giro 3263514 van Boutique La Grande Armée, Willem de Zwijgerlaan 120, Den Haag.